

УДК 349.2

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИТИВНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Подорожній Є.Ю., к. ю. н.,
старший науковий співробітник, доцент кафедри адміністративного права та процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті на основі дослідження наукових поглядів учених і нормативно-правових актів розглянута позитивна юридична відповідальність працівників правоохоронних органів. Доведено, що особливістю позитивної юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів є специфічний порядок і види їх заохочень, що зумовлюється специфічними завданнями, які виконують працівники правоохоронних органів у своїй повсякденній діяльності.

Ключові слова: юридична відповідальність, позитивна юридична відповідальність, працівник правоохоронних органів.

В статье на основе исследования научных взглядов ученых и нормативно-правовых актов рассмотрена положительная юридическая ответственность сотрудников правоохранительных органов. Доказано, что особенностью положительной юридической ответственности сотрудников правоохранительных органов являются специфический порядок и виды их поощрений. Данная особенность обуславливается специфическими задачами, которые выполняют работники правоохранительных органов в своей повседневной деятельности.

Ключевые слова: юридическая ответственность, позитивная юридическая ответственность, работник правоохранительных органов.

Podorozniy E. Yu. GOOD FEATURES LEGAL RESPONSIBILITY OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS

The article, based on research and scientific views of scholars of regulations, considered positive the legal responsibility of law enforcement officers. It is proved that a positive feature of the legal liability of law enforcement officers have specific procedures and types of incentives, which is caused by specific tasks that perform law enforcement officers in their daily activities.

Key words: legal responsibility, positive legal responsibility, law enforcement officer.

Постановка проблеми. Як установлено в Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Задля того щоб вищенаведені конституційні положення практично виявлялися, функціонували в житті суспільства, у нашій державі безперервно здійснюють свою діяльність органи, основним завданням яких є охорона й захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб. У цьому випадку мова йде про правоохоронні органи України, працівники яких у зв'язку зі здійсненням своїх трудових функцій є повноцінними учасниками трудових правовідносин. При цьому однією з найголовніших специфічних ознак правового статусу працівників правоохоронних органів, яка виокремлює їх від решти працівників, є особливості їх юридичної відповідальності за порушення норм трудового права. У науковій літературі традиційно зазначається, що працівники правоохоронних органів можуть притягатись до юридичної відповідальності за порушення норм трудового права, при цьому позитивному аспектові юридичної відповідальності приділялось недостатньо уваги.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідженню проблеми юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів присвячували увагу такі вчені, як Б.М. Ринажевський, К.Ю. Мельник, В.В. Мозоль, Л.Є. Виноградова, А.М. Авторгов, В.В. Конопльов, О.Ю. Горбунова, Л.В. Крупнова, Є.М. Попович, С.Ф. Гуцу та інші. Проте, на нашу думку, недостатньо ува-

ги приділялось саме позитивному характерові юридичної відповідальності.

Тому **метою статті** є дослідити особливості позитивної юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів за порушення норм трудового права.

Виклад основного матеріалу. До працівників правоохоронних органів застосовується не тільки підвищена юридична відповідальність ретроспективного характеру, а й підвищена позитивна відповідальність також. Так, наприклад, підстави та порядок застосування заохочень до працівників такого недавно створеного правоохоронного органу, як Національна поліція України, відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р., визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України [2]. Зазначимо, що на сьогодні наведений Статут не прийнято й він має статус законопроекту. Так, проект Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» був поданий Кабінетом Міністрів України 01 лютого 2016 р. [3]. Із приводу зазначеного варто звернути увагу на те, що, відповідно до розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію України», Кабінет Міністрів України був зобов'язаний у місячний строк унести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України [2]. Як впливає з налізу наведеного вище матеріалу, Кабінет Міністрів України не виконав поставлене перед ним завдання в належний строк, переписав його в кілька разів, чим порушив приписи закону. У пояснювальній записці до зазначеного законопроекту мова йде про те, що його прийняття дасть змогу затвердити Дисциплінарний статут Національної поліції України,

визначити сутність службової дисципліни в Національній поліції, повноваження поліцейських і їхніх керівників з її дотримання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження [3]. У зв'язку з тим, що Дисциплінарний статут Національної поліції України на сьогодні не прийнято, порядок заохочення поліцейських урегульовано Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України, що затверджено Законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2006 р. Так, у ст. 9 вищенаведеного нормативно-правового акта вказано, що за мужність, відвагу, героїзм, розумну ініціативу, старанність, сумлінне й бездоганне виконання службових обов'язків до осіб рядового та начальницького складу можуть бути застосовані такі види заохочень: дострокове зняття дисциплінарного стягнення; оголошення подяки; нагородження грошовою винагородою; нагородження цінним подарунком; нагородження Почесною грамотою Міністерства внутрішніх справ України; занесення на «Дошку пошани»; нагородження відзнаками Міністерства внутрішніх справ України; дострокове присвоєння чергового спеціального звання; присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого обійманою штатною посадою; нагородження відзнакою Міністерства внутрішніх справ «Вогнепальна зброя» [4]. У контексті вищенаведеного зазначимо, що з метою приведення законодавства України у відповідність із Законом України «Про Національну поліцію України» за ініціативи Кабінету Міністрів України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» від 23 грудня 2015 р. Вищенаведеним нормативно-правовим актом була внесена велика кількість змін до багатьох актів законодавства в частині заміни слів «працівник органів внутрішніх справ» на «поліцейський» або «працівник Національної поліції»; «органи внутрішніх справ» на «органи Національної поліції» тощо. Окремо було зазначено, що до набрання чинності Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» поширити на поліцейських дію Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого Законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» [5]. На нашу думку, більш доцільно було б своєчасно, як вимагає законодавство, розробити якісний проект Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», у перехідних положеннях якого закріпити приписи щодо заміни зазначеної вище термінології. Не викликає сумніву, що в такому разі цей закон уже б набрав чинності, що, без сумніву, сприяло б більш ефективному й зрозумілому правому регулюванню питань, пов'язаних, зокрема, із заохоченням поліцейських.

Досліджуючи особливості позитивної юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів, варто зазначити, що, визнаючи підстави та порядок заохочень своїх працівників, деякі правоохоронні органи керуються Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України, що затверджений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» від 24 березня 1999 р. (далі – Статут внутрішньої служби), який визначає загальні права й обов'язки військовослужбовців

Збройних Сил України та їх взаємовідносини, обов'язки основних посадових осіб полку та його підрозділів, правила внутрішнього порядку у військовій частині та її підрозділах [6]; Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, що затверджений Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» від 24 березня 1999 р. (далі – Дисциплінарний статут Збройних Сил України), що визначає сутність військової дисципліни, обов'язки військовослужбовців щодо її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, права командирів щодо їх застосування, а також порядок подання й розгляду заяв, пропозицій і скарг [7]. Так, у наведених вище нормативно-правових актах прямо вказано, що їх дія поширюється на такі правоохоронні органи: Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України, Національну гвардію України та інші військові формування, створені відповідно до законів України, Державну спеціальну службу транспорту, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. При цьому в ст. 13 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України зазначено, що заохочення є важливим засобом виховання військовослужбовців і зміцнення військової дисципліни. Кожний командир у межах прав, наданих йому цим нормативно-правовим актом, зобов'язаний заохочувати підлеглих військовослужбовців за старанність, розумну ініціативу й сумлінне виконання службових обов'язків. Заохочення має бути заслуженим. Під час визначення виду заохочення враховується характер заслуг військовослужбовця та його ставлення до служби за попередній час. За мужність і відвагу, виявлені під час виконання військового обов'язку, зразкове управління військами, високі показники в бойовій підготовці, оволодінні військовою технікою й озброєнням, інші заслуги перед Вітчизною, Збройними Силами України начальники від командири полку (командира корабля 1 рангу), командири, які мають рівні з ними права та вищі, командири окремих батальйонів (кораблів 2 рангу), а також командири окремих військових частин мають право висувати підлеглих військовослужбовців для відзначення державними нагородами України [7]. Із приводу наведеного зазначимо, що Законом України «Про державні нагороди України» від 16 березня 2000 р. передбачено таку державну нагороду, як орден «За мужність» I, II, III ступенів, що може бути застосований до працівників правоохоронних органів з метою відзначення їхнього героїзму й особистої мужності, виявлених під час рятування людей, матеріальних цінностей під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у боротьбі зі злочинністю, а також в інших випадках при виконанні своїх обов'язків в умовах, пов'язаних із ризиком для життя [8].

Окрему увагу в контексті досліджуваного питання варто звернути на те, що до працівників правоохоронних органів у межах позитивної юридичної відповідальності як заохочення можуть бути застосовані відомчі заохочувальні відзнаки. Так, з метою вдосконалення порядку встановлення та використання відомчих заохочувальних відзнак, визначення їх обґрунтованої кількості й зменшення бюджетних витрат, пов'язаних із нагородженням відомчими заохочувальними відзнаками, було прийнято Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки», що затверджено Указом Президента України від 30 травня 2012 р. № 365/2012. Відповідно до

вищенаведеного нормативно-правового акта, відомчі заохочувальні відзнаки встановлюються з метою заохочення та відзначення особистих трудових досягнень у професійній, службовій діяльності, за бездоганну службу й особливі заслуги під час виконання службових обов'язків працівників центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, що входять до сфери їх управління, військовослужбовців і працівників військових формувань, осіб рядового та начальницького складу, працівників державних правоохоронних органів, а також інших осіб, визначених цим актом законодавства. При цьому серед відомчих заохочувальних відзнак у тексті зазначеного нормативно-правового акта названо медаль; нагрудний знак; подяку, грамоту, почесну грамоту [9]. З метою виконання й деталізації положень вищенаведеного нормативно-правового акта в діяльності окремих правоохоронних органів, а також визначення особливостей і порядку заохочення їхніх працівників було прийнято низку відомчих законодавчих актів, як-от:

1. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Національної гвардії України», затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) від 11 серпня 2014 р. № 804, яке визначило перелік установлених Міністерством внутрішніх справ України (далі – МВС України) відомчих заохочувальних відзнак Національної гвардії України, якими відзначаються військовослужбовці, резервісти і працівники Національної гвардії України, а також вищезазначені особи після звільнення на пенсію, порядок представлення до відзначення, підготовки документів і вручення відомчих заохочувальних відзнак. Відповідно до вищенаведеного акта законодавства, відомчими заохочувальними відзнаками цього правоохоронного органу є Подяка Національної гвардії України; Грамота Національної гвардії України; Почесна грамота Національної гвардії України; нагрудний знак «За доблесну службу» (вища відзнака); медаль «10 років сумлінної служби»; медаль «15 років сумлінної служби»; медаль «20 років сумлінної служби»; медаль «Ветеран служби» [10].

2. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної міграційної служби України», затверджене Наказом МВС України від 15 липня 2013 р. № 682, що визначило порядок представлення до нагородження та нагородження відомчими заохочувальними відзнаками працівників Державної міграційної служби України. Серед відомчих заохочувальних відзнак вищенаведеним нормативно-правовим актом названо Подяку Державної міграційної служби України; Грамоту Державної міграційної служби України; Почесну грамоту Державної міграційної служби України; Нагрудний знак «Знак пошани Державної міграційної служби України» (вища відзнака) [11].

3. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної прикордонної служби України», затверджене Наказом МВС України від 16 квітня 2013 р. № 368, що визначило порядок відзначення відомчими заохочувальними відзнаками Державної прикордонної служби України за особисті досягнення, бездоганну службу та особливі заслуги під час виконання службового обов'язку у сфері охорони державного кордону України. Згідно з цим нормативно-правовим актом, у Державній прикордонній службі України встановлено такі відзнаки: Подяка Державної

прикордонної служби України; Грамота Державної прикордонної служби України; Почесна грамота Державної прикордонної служби України; медаль «10 років сумлінної служби»; медаль «15 років сумлінної служби»; медаль «20 років сумлінної служби»; медаль «Ветеран служби»; нагрудний знак «Відмінний прикордонник» нагрудний знак «За мужність в охороні державного кордону»; нагрудний знак «Відзнака служби» (найвища відзнака) [12].

4. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України», затверджене Наказом МВС України від 18 січня 2013 р. № 38, що визначило перелік установлених МВС України відомчих заохочувальних відзнак, якими нагороджуються особи рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, військовослужбовці внутрішніх військ МВС України, працівники системи МВС України, працівники підприємств, установ, організацій, підпорядкованих МВС України, а також вищезазначені особи після виходу на пенсію, порядок представлення до нагородження, підготовки документів та вручення відомчих заохочувальних відзнак. Вищенаведеним нормативно-правовим актом встановлено такі відомчі заохочувальні відзнаки МВС України: Подяка; Грамота; Почесна грамота; нагрудний знак «За відзнаку в службі»; нагрудний знак «За відвагу в службі»; нагрудний знак «За безпеку народу» (вища відзнака); медаль «10 років сумлінної служби»; медаль «15 років сумлінної служби»; медаль «20 років сумлінної служби»; медаль «Ветеран служби» [13].

5. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Служби безпеки України», затверджене Наказом Центрального управління Служби безпеки України від 25 січня 2013 р. № 30, яке визначило порядок заохочення та відзначення відомчими заохочувальними відзнаками Служби безпеки України: нагрудним знаком «Відзнака Служби безпеки України» (найвища відзнака); нагрудним знаком «За доблесть»; нагрудним знаком «За відвагу»; Почесною грамотою Служби безпеки України; Грамотою Служби безпеки України; Подякою Служби безпеки України; медаллю «Ветеран служби»; медаллю «20 років сумлінної служби»; медаллю «15 років сумлінної служби»; медаллю «10 років сумлінної служби» [14].

6. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України», затверджене Наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 23 жовтня 2015 р., яке визначає порядок заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України: Подякою Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; Почесною грамотою Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; нагородження нагрудним знаком «Відзнака Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України» (вища відзнака); нагородження нагрудним знаком «За особливі заслуги»; медаллю «Ветеран служби»; нагородження медаллю «20 років сумлінної служби»; нагородження медаллю «15 років сумлінної служби»; нагородження медаллю «10 років сумлінної служби» [15].

7. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Служби зовнішньої розвідки України»,

затверджене Наказом Служби зовнішньої розвідки України від 05 лютого 2013 р. № 30, яким визначено порядок відзначення відомчими заохочувальними відзнаками Служби зовнішньої розвідки України: медаллю «10 років сумлінної служби»; медаллю «15 років сумлінної служби»; медаллю «20 років сумлінної служби»; медаллю «Ветеран служби»; нагрудним знаком «За відвагу в службі»; нагрудним знаком «Відзнака Служби зовнішньої розвідки України»; нагрудним знаком «Знак Пошани» (найвища відзнака); Подякою Служби зовнішньої розвідки України; Грамотою Служби зовнішньої розвідки України; Почесною грамотою Служби зовнішньої розвідки України [16].

8. Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної виконавчої служби України», затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 18 травня 2013 р. № 923/5, що визначило підстави й порядок заохочення працівників державної виконавчої служби України відомчими заохочувальними відзнаками: Почесною грамотою Державної виконавчої служби України та нагрудним знаком «Знак Пошани Державної виконавчої служби України» [17].

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що в поданому переліку відомчих заохочувальних відзнак визначено не всі правоохоронні органи, які застосовують цей вид заохочень до своїх працівників. Разом із тим з аналізу вказаних нормативно-правових актів випливає, що головною особливістю позитивної юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів є специфічний порядок і види їх заохочень. Зазначені особливості передусім зумовлені специфічними завданнями, які виконують працівники правоохоронних органів у своїй повсякденній діяльності, пов'язані зі значним ризиком для життя і здоров'я, як правило, ненормованим робочим днем, підвищеною відповідальністю за прийняття рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»

від 01 лют. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=58005&pf35401=374917>.

4. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лют. 2006 р. № 3460-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – Ст. 245.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23 груд. 2015 р. № 901-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 44.

6. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24 берез. 1999 р. № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 197.

7. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 бер. 1999 р. № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 197.

8. Про державні нагороди України : Закон України від 16 бер. 2000 р. № 1549-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 162.

9. Про відомчі заохочувальні відзнаки : Указ Президента України від 30 трав. 2012 р. № 365/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 42. – Ст. 1599.

10. Про відомчі заохочувальні відзнаки Національної гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 серп. 2014 р. № 804 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 69. – Ст. 1946.

11. Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної міграційної служби України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 лип. 2013 р. № 682 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 62. – Ст. 2265.

12. Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної прикордонної служби України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 квіт. 2013 р. № 368 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 37. – Ст. 1328.

13. Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 січ. 2013 р. № 38 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 14. – Ст. 511.

14. Про відомчі заохочувальні відзнаки Служби безпеки України : Наказ Центрального управління Служби безпеки України від 25 січ. 2013 р. № 30 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 14. – Ст. 513.

15. Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України : Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 23 жовт. 2015 р. № 634 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 96. – Ст. 3313.

16. Про відомчі заохочувальні відзнаки Служби зовнішньої розвідки України : Наказ Служби зовнішньої розвідки України від 05 лют. 2013 р. № 30 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 17. – Ст. 587.

17. Про відомчі заохочувальні відзнаки Державної виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 18 трав. 2013 р. № 923/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 17. – Ст. 587.